

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

9-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 9 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Ahmadjonov Ahrorbek Shuhratbek o'g'li</i> THE JEWS OF CENTRAL ASIA DURING THE RUSSIAN EMPIRE AND SOVIET ERA: THE LEGAL, SOCIAL, AND CULTURAL LIFE OF THE BUKHARAN JEWS	9-13
<i>Xurramov Xamid Bobokul o'g'li</i> AMIR TEMUR DAVRIDA TERMIZ VA CHAG'ONIYON QANDAY O'RIN TUTGAN?	14-18
<i>Zikirova Maxprat Soliyevna</i> HARBIY SOHADA VATANPARVARLIKNI KUCHAYTIRISH TENDENSIYALARI VA ULARNING MILLIY XUSUSIYATLARI	19-25

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Амбарцумян Анастас Алексеевич</i> СОСТОЯНИЕ И НЕКОТОРЫЕ ПРИОРИТЕТЫ РАЗВИТИЯ ЭНЕРГЕТИКИ УЗБЕКИСТАНА	26-38
<i>Rajabov Alibek Xushnudbekovich</i> ILMIY-TADQIQOT VA ISHLANMALARNI MINTAQAVIY IJTIMOYIY-IQTISODIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARIGA TA'SIRI	39-46
<i>Xaytboyeva Nigora Bakmatovna</i> OPPORTUNITIES FOR USING CUSTOMER-ORIENTED MARKETING STRATEGIES IN TEXTILE ENTERPRISES	47-52
<i>Shixiyev Raxim Muhammedovich</i> QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA QISHLOQ XO'JALIGI TEXNIKALARINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI	53-60
<i>Pardayeva Ma'rifat Muzaffarovna</i> SURXONDARYO VILOYATI IQTISODIY RIVOJLANISHINING EKONOMETRIK VA STATISTIK TAHLILI	61-66

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Navro'zova Gulchehra Nigmatovna</i> BAHOUDIN NAQSHBAND RUBOIYLARIDA VASL MASALASI	67-70
<i>Yuldasheva Diloram Yuldashevna</i> O'ZBEKISTONDA AXBOROT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING DOLZARB MASALALARI	71-74
<i>Mamadaliyev Mansurjon Mamajonovich</i> ZAMONAVIY JAMIYATDA FUTBOL FALSAFASINING AHAMIYATI	75-80

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Ayimbetova Zamira</i> BADIIY ADABIYOTDA MOTIVLARNI TIZIMLASHTIRISH VA TASNIFLASHNING NAZARIY ASOSLARI	81-87
--	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI - PHILOSOPHICAL SCIENCES

Received: 15 August 2025
Accepted: 30 August 2025
Published: 15 September 2025

Article / Original Paper

THE PROBLEM OF VASL IN THE RUBAIY OF BHAUDDIN NAQSHBAND

Navruzova Gulchekhra Nigmatovna

Professor, Doctor of Philosophy,
Department of Social Sciences and Physical Education,
Bukhara Technical University

Abstract. The article analyzes the content and essence of the concept of vasl in the rubies of Bahauddin Naqshband on the basis of sources.

Keywords: Bahouddin Naqshband, ruboiy, vasl, visol, do'zax, bihisht.

BHAUDDIN NAQSHBAND RUBOIYLARIDA VASL MASALASI

Navro'zova Gulchekhra Nigmatovna

Buxoro texnika universiteti
"Ijtimoiy fanlar va jismoniy madaniyat" kafedrasida professori,
falsafa fanlari doktori
E-mail: premium.progress@mail.ru

Annotatsiya. Maqolada Bahouddin Naqshband ruboiylarida vasl tushunchasining mazmun-mohiyati manbalar asosida tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: Bahauddin Naqshband, Rubaya, wasl, visol, hell, paradise.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I9Y2025N09>

Kirish. Insoniyatga in'om etilgan eng ulug' ne'matlardan biri mehr va muhabbatdir. Butun borliqqa muhabbat tinchlik, xotirjamlik, ahillik, farovonlik, birdamlikning asosidir. Muhabbat asosiy falsafiy kategoriya bo'lib, uning mazmun-mohiyati vasl, visol, ishq, oshiq kabi tushunchalar orqali bayon etiladi. Muhabbat majoziy va haqiqiy -ilohiyga bo'linadi. Ilohiy muhabbat butun borliqqa bo'lgan muhabbatning asosidir. Bunga sabab butun borliq Ollohning jamoli va jalolini tajalli etadi. Mustaqillik davrida yangicha yondashuvlar asosida ilmiy muomalaga kiritilayotgan tasavvuf falsafasida ilohiy muhabbat masalasi yaxshi va keng yoritilgan. Yangi O'zbekistonda Uchinchi Renessans poydevorini qurish uchun insonlar orasida mehr-muhabbatli munosabatni shakllantirish lozim. Bu masalani yoritishga xizmat qiladigan tasavvufiy mazmundagi ruboiylarni o'rganish dolzarbdir. Tasavvufning Naqshbandiya ta'limotining asoschisi Bahouddin Naqshband nomi bilan mashhur Muhammad ibn Muhammad al-Buxoriy (1318-1389) ruboiylarini o'rganish va tahlil etish falsafadagi muhabbat kategoriyasini chuqurroq anglashga yordam beradi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Barcha asrlarda shoir-u yozuvchilar muhabbat masalasini tarannum etganlar. She'riyat mulkining sultoni hazrat Alisher Navoiy yaratgan

Farhod va Shirin, Layli va Majnunlar muhabbati ilohiy ishqning timsolidir. Naqshbandiya ta'limotiga oid manbalar[1,4,5,22,24,26] va tadqiqotlarda ilohiy muhabbatning asosiy tushunchasi vaslga e'tibor berilgan. Naqshbandiya ta'limotiga oid monografiyalar[8,9,21], Bahouddin Naqshband hayoti va faoliyatini yorituvchi asarlar[11,15], risola[10,23] va maqolalarda[12-15] u kishining ruboiylari haqida qisqa ma'lumotlar berilgan. Izlanishlarimiz natijasida. Bahouddin Naqshband ruboiylari to'plangan va sharh etilgan "Ruboiyoti Xoja Naqshband" [1,3] asari borligini aniqladik. Bu ruboiylarni mazmun-mohiyatiga qarab imkon doirasida tahlil etdik[16-20]. Bahouddin Naqshbandning vasl tushunchalariga oid ruboiylarini germeneytik yondashuv asosida tushunib, anglab tushuntirishga harakat qildik.

Muhokama va natijalar. Vasl tasavvufiy mazmundagi ilohiy ishq tushunchasiga mansub bo'lgan asosiy kategoriyadir. Tasavvufshunos olim Ibrohim Haqqul tartibga keltirgan lug'atda vasl tushunchasiga quyidagicha ta'rif berilgan: "Vasl – yetishish, erishish, vosil bo'lish, Haq visoliga yetishmoq. Vasl yoki vuslat tasavvufiy hayotdagi yo'lchilikning natijasiga aloqadordir. Tasavvufda ma'shuqi azal bilan qovushmoq, o'zlikdan kechib Haqqa yor bo'lmoq, vahdat zavqi" [25:215]. So'fiylar vasl masalasiga turlicha yondashadilar. Ba'zilar inson ko'zi oldidagi hijoblar ko'tarilib, Haqning jamol-u jalolini ko'rishni vasl desalar, boshqalari inshunin naqshbandiylar ham butun borliqda Ollohning zotu sifoti tajalli etadi deytilar.

"Ruboiyoti Xoja Naqshband" asarida Bahouddin Naqshbandning ruboiylari fors tilida arab grafikasida yozilgan va urdu tilida Muhammad Sodiq Qusuriy tomonidan sharh etilgan[1]. Biz tadqiqotlarimiz davomida ruboiylarni kirill alifbosiga o'girib, ilm ahliga tushunarli tilda nashr etdik[3]. Manbada 67 raqam bilan belgilangan quyidagi ruboiyda ilohiy ishq va vasl masalalari yoritilgan:

دل وصل تو هر کس دل میخواهد

ایام وصال متصل میخواهد

مصود من از خدای باشد وصلت

امید چنان شود که دل میخواهد

Dil vasli Tu har kasal mexohad,

Ayomi visol muttasil mexohad.

Maqsudi man az Xudo boshad vaslat,

Umid chunon shavad, ki dil mexohad[1:109].

Mazmuni:

Har bir kasal qalbi Seni vaslingni istaydi,

Visol ayyomini muttasil istaydi.

Xudodan meni maqsadim Sening vaslingdir,

Umid shunday bo'lurkim, qalb istaydi.

Bahouddin Naqshbandning bu ruboiysida qalb Olloh vaslini va bu visol ayyomini muntazam doimiy bo'lishini istashi yozilgan. Forsiy tilda Ollohga munajat qilganda Xudo tushunchasi ishlatiladi. Ruboiyda yozilishicha Xudo deyishdan maqsad Ollohning vaslidir. Bu ruboiy umid va qalbdagi niyatning o'zaro uyg'unligini aks ettiradi. Qalbdagi tug'ilgan niyat va istakka uyg'un insonda umid paydo bo'ladi.

Bahouddin Naqshbandning yuqoridagi ruboiylari to'plangan manbada 69 raqamli ruboiyda ham ilohiy muhabbat tavsif etilgan:

در دوزخم از زلف تو در چنگ آمد

واز حال پریشان ما تنگ آمد

گر بی تو بصحرای بهشتم خوانند
صحرای بهشت بر دل ما تنگ آمد

Dar d̄ȳzaxam ar zulfi Tu dar chang omad,
V-az holi pareshoni mo tang omad.
Gar be Tu ba sahroye bihishtam xonand,
Sahroi bihisht bar dili mo tang omad[1:111].

Mazmuni:

Do'zaxdaman Sening zulfingdan chang keldi,
Bizning parishon holimiz tang keldi.
Sensiz agar behisht sahrosiga chaqirsalar,
Bihisht sahrosi bizni qalbimizda tor keldi.

Bahouddin Naqshbandning bu ruboiysi vasl tushunchasini o'ziga xos tavsif etmoqda. Inson do'zaxda bo'lsa-yu ilohiy zulfdan bir chang kelganda ham oshiqning holi o'zgaradi. Agar bihishtda Olloh bo'lmasa, bu jannat makoni Oshiq qalbiga sig'maydi. Ilohiy ishq kuychisi Robiya Adaviya aytganidek, Olloh vaslini istaydigan oshiq uchun jannat va do'zax emas Olloh jaloli kerak.

Manbadagi 70 raqamli Bahouddin Naqshband ruboiysida ilohiy muhabbatning vasl tushunchasi quyidagicha vasf etilgan:

غم از نظر تو شادمانی گردد
عسر از تو حیات زندگانی گردد
گر باد بدوزخ برد از کوی تو خاک
آتش همه آب و زندگانی گردد

G'am az nazari Tu shodmoni gardad,
Usr az Tu hayoti zindagoni gardad.
Gar bod ba d̄ȳzax barad az k̄ȳi Tu xok,
Otash hama obu zindagoni gardad[1:112].

Mazmuni:

G'am Sening nazaringdan shodmonlikka aylanadi.
Usr – mushkullik Sendan yashashimizdagi hayotga aylanadi.
Sening ko'yingdan shamol do'zaxga gar tuproqni etsa,
Olov hammasi yashash suviga aylanadi.

Bahouddin Naqshband fikricha, ilohiy vaslga yetishgan oshiq uchun Olloh nazaridan g'am shodlikka aylanadi. Usr arab tilidan olingan so'z bo'lib, og'ir ahvol, mushkullik, qiyinchilik ma'nosini anglatadi[7:626]. Ruboiyda Olloh taqdirida belgilangan usr, ya'ni mushkullik, qiyinchiliklarning siri bo'lib, ularga rozi bo'lish tiriklikning manbasi bo'lgan hayotga aylanadi. Iymon tushunchasida taqdirdagi yaxshilik va yomonlik Ollohdan ekanligi belgilangan. Ollohg muhabbat bilan Bahouddin Naqshband ruboiyda ta'kidlamogdalarki, Uning ko'yidan shamol do'zaxga turoqni etsa, do'zaxdagi barcha olov hammasi insoniyat uchun yashash suviga aylanadi.

Xulosa. Yuqorida tahlil etilgan Bahouddin Naqshbandning ruboiylari asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. Tasavvuf ahli uchun Olloh rizoligi va uning vasliga yetish asosiy maqsaddir.
2. Butun borliq Olloh tomonidan yaratilgani uchun tasavvuf ahli borliqda Uning qudrati, quvvati, jamoli va jalolini ko'rib mehr-u muhabbat bilan munosabatda bo'ladilar.

Adabiyotlar / Литература / References:

1. رباعيات خواجه نقشبند مرتب و شارح محمد قصوری اردو بازار لاهور الدینیہ پبلیکیشنز ۱۹۹۸ ۱۸۴ صحیفہ
2. Abul Muhsin Muhammad Boqir ibn Muhammad Ali. Maqomoti Xoja Bahouddin Naqshband / Forsiydan tarjimon, soʻz boshi, izoh va lugʻat muallifi Mahmud Hasaniy. – Toshkent: Oʻzbekiston, 2019. – 335 b.
3. Bahouddin Naqshband. Ruboiylar. Buxoro: “Durdona” nashriyoti, 2023 – 84 b.
4. Bahouddin Naqshband. (Manbalar tahlili). Toʻplab nashrga tayyorlovchi, maqola, izoh va sharhlar muallifi. G. N. Navroʻzova. T.: “Sano standart” nashriyoti, 2019. 256 b.
5. Bahouddin Naqshband. Hikmatli soʻzlar. Bahouddin Nakshband. Words of wisdom. Hikmatli soʻzlarni toʻplovchi va maqolalar muallifi. G. N. Navroʻzova, Hikmatli soʻzlarni ingliz tiliga tarjima etuvchi Z. Rasulov. “Sadridin Salim Buxoriy”. “Durdona” nashriyoti. 2020. 52 b.
6. Donishmandlar tuhfası. Ruboiylar. Toshkent: “Oʻzbekiston”, 2009.277-278.
7. Navoiy asarlari lugʻati. T.: Gʻafur Gʻulom nomidagi adabiyot va sanʻat nashriyoti Toshkent – 1972. 782 b.
8. Navroʻzova G.N. Naqshbandiya tasavvufiy taʼlimoti va barkamol inson tarbiyasi. – Toshkent: Fan, 2005. – 233 b.
9. Navroʻzova G.N. Naqshbandiya – kamolot yoʻli. – Toshkent: Fan, 2007. – 189 b.
10. Navroʻzova G.N. Bahouddin Naqshband. (Risola). T.: “ABU MATBUOT-KONSALT” nashriyoti, 2011. 24 b.
11. Navroʻzova G.N. Xoja Bahouddin Naqshband hayoti va maʼnaviy merosi. – T.: Fan, 2021. – 244 b.
12. Navruzova G.N. Bahouddin Naqshband – the seventh pir of Bukharai Sharif (Noble Bukhara). Islom tafakkuri (Maxsus son), 2020. 5-8-b.
13. Navroʻzova G.N. Shukronalik – inson kamolotining asosi. //Imom Buxoriy saboqlari. 2023. №3. 121-123-betlar.
14. Navroʻzova G.N. Naqshbandiya taʼlimotida rizo tushunchasi. //Islom tafakkuri. 2022. 2-son. 39-46-betlar.
15. Navroʻzova G.N. Buxoroi sharifning yetti piri halol tushunchasi xususida. // Imom Buxoriy saboqlari. 2022. 4-son 51-52-b
16. Navroʻzova G.N. Bahouddin Naqshband ruboiylarida insonni ruhiy muvozanati masalasi. Interpretation and researches. Volume 1 issue 22. 30.12.2023. p.171-176.
17. Navroʻzova G.N. Bahouddin Naqshband taʼlimotida suhbat tushunchasi. Interpretation and researches. Volume 2 issue 1(23). 30.01.2024. p.19-22.
18. Navroʻzova G.N. Naqshbandiya: Naqshdan benaqsh sari yoʻl. Interpretation and researches. Volume 2 issue 8(30). 10.05.2024. p.219-225.
19. Navroʻzova G.N. Bahouddin Naqshband maʼnaviy merosining yangi qirrası. //Islom tafakkuri. 2024. 1-son. 3-7 betlar.
20. Navroʻzova G.N. Bahouddin Naqshband ruboiylaridagi inson tushunchasining falsafiy tahlili. // Islom tafakkuri. 2024. 2-maxsus son 49-53-b.
21. Navroʻzova G.N. Naqshbandiya – hushyorlik yoʻli. T.: Fan, 2024. 184 b.
22. Risolahoı piron va payravoni tariqati Naqshbandiya. Dushanbe: 2017. 456 b.
23. Sayfiddin Sayfulloh. Hazrati Naqshband ruboiylari. Toshkent: “Toshkent islom universiteti” – nashriyot-matbaa birlashmasi. 2009. 20 b.
24. Salohiddin ibn Muborak al-Buxoriy.(1410) Anis at-tolibin va uddat as-solikin. Buxoro muzeyi 27772/11 qoʻlyozma 168 v.
25. Tasavvuf istilohlari sharhi / Shayx Najmiddin Kubro. Tasavvufiy hayot T.: “Movarounnahr “, 2004.208-261.
26. Faxruddin Ali Safiy. Rashahotu aynil-hayot (“Obihayot tomchilari”): tarixiy-maʼrifiy asar / Tabdil qiluvchilar, nashrga tayyorlovchilar: M.Hasaniy, B.Umrzoq. Masʼul muharrir: B.Umrzoq (OʻzRFA Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti). – T.: Abu Ali Ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti, 2004. – 536 b.